

19 APRIL 2017

ThemaBijeenkomst *Duaal in het hbo... en nu?*

20 juni 2017 – Amersfoort-Schothorst

Inleiding

Op 12 april jl. is tijdens een ThemaBijeenkomst uitgebreid ingegaan op de stand van zaken met betrekking tot het deeltijdse hbo. De focus lag vooral op het bezien of de huidige wet- en regelgeving nog wel aansluit bij de wijze waarop het deeltijdse onderwijs zich de afgelopen twintig jaren heeft ontwikkeld. De algemene constatering was dat er zeker nog aan de regelingen moet worden gesleuteld om de juiste kansen te bieden aan de doelgroepen die op die manier het hbo willen en ook kunnen doen.

We hebben op dit moment te maken met de opstartfase van de pilots en experimenten rond deeltijd-hbo en die zijn volgens de aanwezigen op 12 april een forse en relevante stap in de goede richting. Maar een brede discussie en dito aanpak zou nog beter zijn, om ervoor te zorgen dat er in algemene zin wordt gekeken naar de wijze waarop nu en op korte dan wel langere termijn het 'levenlang leren en ontwikkelen' in ons land moet worden ingevuld.

Er is veel verschoven van het formele deeltijdse onderwijs naar hetgeen in de private onderwijssector wordt gedaan. Dat is op zichzelf prima, als daarmee zoveel mogelijk doelgroepen worden bediend. Maar het zou – zo wordt geconstateerd – perfect zijn als zowel in de bekostigde als de private hoek helder is wie welke doelgroep het beste kan bedienen, en als – nog belangrijker – kan worden vastgesteld hoe met elkaar kan worden samengewerkt c.q. het aanbod op elkaar wordt afgestemd.

Verslag 12 april

Binnenkort verschijnt het verslag van de ThemaBijeenkomst over deeltijd-hbo. Maar het is op 12 april wel duidelijk geworden dat het nodig is om de discussie te voeren over 'combinaties van werken en leren' door deze van verschillende kanten aan te vliegen. Deeltijd kan, los van een deeltijdse stage, nog steeds bij veel hbo-opleidingen zonder relevante baan worden gevolgd (die hebben de voltijdse studenten toch ook nog niet...). Maar er is sprake van een opschuiven naar deeltijdse vormen die lijken op wat de doelstelling van de invoering van dual hbo was.

Aanpak 20 juni

Daarom is het idee om op 20 juni eenzelfde aanpak als voor deeltijd op 12 april te kiezen en vanuit de huidige wet- en regelgeving en de daarbij behorende kaders (accreditatie, doelmatigheid, raamwerk, aansluiting mbo-hbo...) naar de stand van zaken rond het duale hbo te gaan kijken.

Hoofdpijnen en onderwerpen

Verderop vindt u de hoofdpijnen van het programma, maar ook alvast een lijstje met onderwerpen, verdeeld over vier delen. Mocht u iets missen, dan horen we dit graag. Uiteraard krijgt u van tevoren wat huiswerk, om zelf wat zaken uit te zoeken.

Stukken uit rapporten over duaal

Daarnaast vindt u verderop in deze nieuwsbrief een aantal stukken uit rapporten die in de afgelopen jaren zijn verschenen en waarbij (mede) is gekeken naar duaal onderwijs en dualisering. Deze stukken laten zien dat er nogal wat kanttekeningen bij de duale aanpak zijn geplaatst.

De Commissie onder leiding van Cees Veerman heeft eerst gekeken naar het gehele systeem en daarna kwam de Commissie Rinnooy Kan voor de deeltijd met aanbevelingen, leidend tot de huidige experimenten en pilots. Duaal wordt daarin wel meegenomen, maar ook dan gaat nog steeds niet over 'werkend-leren en lerend-werken' in het algemeen.

Ook als u niet meedoet aan deze ThemaBijeenkomst op 20 juni, is het goed om deze stukken tot u te nemen. En mocht u aanvullende rapporten, documenten en presentaties hebben – uit uw eigen omgeving – dan houden we ons hiervoor aanbevolen.

Apprenticeships in het hbo:

We pakken toch alvast een van de meest interessante onderwerpen uit deze lijst nl. de opkomst van de lerende onder de naam 'Apprentice', in het hoger onderwijs van landen als Duitsland, Zwitserland, Canada, Amerika, Schotland en vooral ook Engeland (na de afschaffing van de bekostiging van het hoger onderwijs aldaar). Ook bekeren zich veel landen die worstelen met de economie en dan specifiek met een hoge graad van jeugdwerkloosheid c.q. weinig kans op een baan, tot het Apprenticeship-systeem.

Een Apprentice is te vergelijken in ons land met een mbo'er die een baan zoekt met een contract waarbij wordt voorzien in het behalen van een formeel diploma: de bbl'er. Voor het hoger onderwijs kennen we deze vorm niet. Een duale hbo'er is een student in formele zin, met werk in de beroepscomponent op basis van een specifiek arbeidscontract, om een diploma te verwerven dat gelijkwaardig is met het getuigschrift bij voltijd en deeltijd. Bij Apprenticeships kent men de eigen graden en toevoegingen, maar wel hetzelfde niveau (via het nationale kwalificatieraamwerk).

Uiteraard kennen we de private trajecten waarbij werkenden een kwalificatie kunnen behalen, maar dan hebben we het over 'bedrijfsopleidingen op een bepaald niveau'. Ook de plannen rond de 'tussenbanen' gaan in die richting...

De keuze voor zo'n systeem heeft te maken met de gedachte dat het beter is om eerst een baan te vinden en de studie eraan te koppelen op basis van een contract (bedrijf betaalt mee) dan het eerst doen van een studie (overheid en student betalen), om aan het eind ervan te merken dat er geen banen zijn in dit segment van de arbeidsmarkt.

Het interessante in Engeland is nu dat vorig jaar de overheid de bedrijven die meer dan 3 miljoen omzet draaien, verplicht een percentage ervan ('levy') in een pot te stoppen om daaruit de 'apprentices' te betalen – niet alleen bij het eigen bedrijf (logisch dat ze dan in beweging komen) maar ook bij het MKB. Dus daarmee ontstaat als het ware een soort 'kruisfinanciering' tussen de grote en kleinere organisaties.

Een van de gevolgen is dat onderwijs daarmee geen 'merit good' maar een 'economic good' aan het worden is. Op 20 juni zullen we hier verder op ingaan.

Alvast een lijstje met aandachtspunten

Deel 1

- Geschiedenis duaal
- Wetgeving in het algemeen
- Welke regelingen zijn er aanvullend en wat 'schrijven die voor'
- Doelgroepen, toen, nu en straks
- Wat speelt er op hogescholen qua beleid.

Deel 2

- Ontwikkelingen die gaande zijn
- Wat kunnen we leren van onderzoek dat is gedaan

- Wat is duaal in de praktijk, gelet op de strategie van bekostigde en private instellingen
- Landelijke aanpak
- Wat past in LLL.

Deel 3

- Toekomst van duale hbo-opleidingen, gelet op levenlang leren
- Wat zijn zaken die aanpassing verdienen
- Internationale ontwikkelingen
- Welke onderdelen van regelingen moeten wellicht anders
- Overlap met deeltijd, bedrijfsopleidingen en wat is de rol van het NLQF.

Deel 4

- De toekomst van dualisering in het algemeen
- Nieuwe vormen zoals 'Apprenticeships'
- Rol van de Associate degree en de RAC's
- Betrokkenheid werkveld
- Wat verder te doen, hoe en wie...

Niet meegedaan op 12 april?

Als u niet bent geweest op 12 april en u wilt meedoen op 20 juni, dan is dat geen enkel probleem. Het verslag van de bijeenkomst over deeltijd zal ruim van tevoren worden toegestuurd aan degenen die in het Leido-bestand staan dan wel zich hebben opgegeven voor 20 juni. Het is bovendien van belang om ook experts op het duale vlak aan tafel te hebben, met een weer andere invalshoek als het gaat om de toekomst van duaal-hbo.

Dus iedereen is welkom, als u meent dat uw mening kan bijdragen aan het optimaliseren van de kaders voor 'levenlang ontwikkelen' in ons land.

Programma op hoofdlijnen

Hier het schema voor deze dag:

09.15 – 10.00 uur	Ontvangst, registratie en koffie/thee
10.00 – 10.15 uur	Toelichting / voorstelronde
10.15 – 11.15 uur	Deel 1 – geschiedenis duaal / wetgeving in het algemeen / doelgroepen
11.15 – 11.30 uur	Pauze
11.30 – 12.30 uur	Deel 2 – ontwikkelingen / onderzoek / duaal in de praktijk / strategie instellingen / landelijke aanpak
12.30 – 13.15 uur	Lunch
13.15 – 14.30 uur	Deel 3 – de toekomst van duale hbo-opleidingen, gelet op levenlang leren – wat zijn zaken die aanpassing verdienen
14.30 – 14.40 uur	Pauze
14.40 – 15.45 uur	Deel 4 – de toekomst van dualisering in het algemeen – nieuwe vormen – rol van de Associate degree – betrokkenheid werkveld
15.45 – 16.00 uur	Afsluiting

Zakelijke mededelingen

De bijeenkomst vindt plaats in het gebouw van Stichting Praktijkleren, Disketteweg 11, Amersfoort-Schothorst – op loopafstand van het station aldaar, met voldoende gratis parkeerplaatsen in de buurt en bij het gebouw zelf.

Het maximale aantal deelnemers aan een themadag is 20, om zo praktisch mogelijk bezig te zijn en de kans te bieden aan een ieder om van elkaar te leren.

De kosten voor een themadag bedragen 80 euro excl. btw, voor alle materialen, catering en lunch.

Aanmelding kan plaatsvinden door een e-mail te sturen naar info@leido.nl.

Afmelding is zonder kosten mogelijk, uiterlijk een week voor de bijeenkomst zelf. Zo niet, dan wordt het genoemde bedrag in rekening gebracht (omdat wij uiteraard ook van tevoren zaken dienen vast te leggen).

Achtergrondinformatie

Om u zich te kunnen voorbereiden op deze dag – maar u krijgt uiteraard in de periode daarvoor wel wat meer stukken – hieronder een aantal passages uit documenten die in de afgelopen jaren zijn verschenen over duaal hbo en dualisering in het hoger onderwijs. Het is uitermate interessant om de conclusies te lezen, en dus mee te nemen voor de discussies op 20 juni. Houd overigens in de gaten dat in alle onderzoeken veel slagen om de arm zijn gehouden als het gaat om de representativiteit, gelet op de specifieke insteek en benadering – waarbij vooral vaak wordt benadrukt dat het niet goed mogelijk was om de juiste gegevens boven water te halen – of dat het ook alleen maar de bedoeling was een aantal praktijkgevallen in beeld te brengen.

1 Duaal als ideaal – SCP – 2006

In 2006 deed het Sociaal Cultureel Planbureau een onderzoek naar de wijze waarop in het gehele onderwijs, dus niet alleen het hbo, de combinatie van werkend-leren en lerend-werken een goede aanvulling zou kunnen zijn op andere vormen zoals voltijd met een stage. Hier de passage uit het rapport over het hbo.

Hoger beroepsonderwijs (hbo)

In 2004 stonden er bij de 44 van overheidswege bekostigde instellingen voor hoger beroepsonderwijs in totaal ruim 346.000 studenten ingeschreven. Van hen volgde 78% een voltijdopleiding, 3% een duale opleiding en 19% een deeltijdopleiding.

De afgelopen tien jaar was er in alle opleidingsvarianten sprake van deelnamegroei. Ook in het hbo verandert de samenstelling van de studentenpopulatie. Er komen minder jongeren het hoger beroepsonderwijs binnen met een vwo-diploma en meer met een havo- of een mbo-diploma. De intellectuele bagage (waaronder taalvaardigheid) waarmee aan een hbo-opleiding wordt begonnen, neemt de laatste jaren af. Dat is zorgwekkend omdat voor competentiegericht onderwijs juist een goede beheersing van de taal noodzakelijk is.

Voltijd hogere beroepsopleidingen kennen vanouds een stageperiode. Omdat het hbo, net als het mbo, zich de laatste jaren steeds meer richt op het verwerven van competenties, neemt het belang van het buitenschoolse leren alleen maar toe. Desondanks is er weinig bekend over de kwaliteit van het praktijkleren. Anders dan in het vmbo en het mbo, wordt de kwaliteit van de praktijkplaatsen in het hbo niet gewaarborgd door onafhankelijke organisaties als de Kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven. De kwaliteit wordt als het ware impliciet, via de exameneisen en de kwaliteitsbeoordeling in het kader van de accreditatie, gegarandeerd. De hogescholen zijn zelf verantwoordelijk voor de werving, selectie en kwaliteit van het buitenschoolse leeraanbod.

Tien jaar geleden publiceerde de Inspectie van het onderwijs een uiterst kritisch rapport over de kwaliteit van de stages. Sindsdien is er wel enige vooruitgang geboekt. Toch werden de organisatie, beoordeling en begeleiding van stages in het studiejaar 2002/2003 nog bij bijna 40% van de opleidingen als zwak beoordeeld. Volgens de visitatiecommissies zou de kwaliteit van de stages beter moeten worden bewaakt.

In de jaren negentig hebben er in het hbo diverse experimenten plaatsgevonden met verschillende soorten duale opleidingen. Duale opleidingen werden in die jaren vooral gepropageerd door de landelijke organisatie voor het midden- en kleinbedrijf, MKB Nederland. Het midden- en kleinbedrijf wil zijn economische positie versterken door meer hoger opgeleiden in dienst te nemen. Traditioneel trekt het namelijk vooral jongeren aan uit lagere en middelbare beroepsopleidingen.

Sinds 1998 hebben duale opleidingen niet langer een experimentele status. Hogescholen mogen alle opleidingen die als voltijdopleiding worden aangeboden in principe ook in een duale variant

aanbieden. Het aantal studenten in duale opleidingen nam tijdens de economische hoogconjunctuur rond de eeuwwisseling flink toe.

In 2003 sloeg die groei echter om in een lichte daling. Al met al studeert momenteel ongeveer 3% van alle hbo-studenten duaal. De Nederlands-Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) uitte de afgelopen jaren nogal wat zorgen over de kwaliteit van het leren in de beroepspraktijk. Bedrijven en instellingen zetten studenten tamelijk vaak in voor routinewerk en relatief eenvoudige klussen. Duale opleidingen duren ook nauwelijks langer – en intussen zelfs korter – dan voltijdopleidingen. Ondanks de afwisseling tussen leren en werken is er in veel gevallen nauwelijks sprake van afstemming tussen werk en school. Ook de begeleiding vanuit de hogeschool laat nogal eens te wensen over.

Het aantal deelnemers aan deeltijd hbo-opleidingen fluctueert nogal. Verreweg de populairste richting is het pedagogisch onderwijs. De belangstelling voor een lerarenopleiding in deeltijdverband nam rond de eeuwwisseling sterk toe. Om het omvangrijke tekort aan leraren dat zich in die periode voordeed te verminderen, werd in het jaar 2000 de zogenoemde zij-instroom in het onderwijs mogelijk. Hoogopgeleide mensen uit andere sectoren van de arbeidsmarkt kunnen sindsdien, zonder een reguliere lerarenopleiding te hebben gevolgd, als docent in het onderwijs aan het werk. Ze moeten dan in de regel nog wel een deeltijdopleiding volgen.

De Inspectie van het onderwijs plaatste in 2005 een aantal kritische kanttekeningen bij de deeltijdopleidingen, onder andere over de stagevrijstellingen die aan deeltijdstudenten worden gegeven wanneer zij in hun reguliere werkkruis relevante praktijkervaring opdoen. Soms worden er substantiële vrijstellingen gegeven, tot wel driekwart van de hele opleiding, zonder dat wordt nagegaan of studenten wel voldoende leren op hun werkplek. Deeltijdstudenten worden volgens de Inspectie vaak aan hun lot overgelaten.

---

2 Promotie-onderzoek naar duaal hoger onderwijs

In 2011 verscheen het rapport van het promotie-onderzoek van Marloes Reenalda, over duaal onderwijs en de effectiviteit ervan. Op de website van Hobeon stond een handige samenvatting ervan, dus die nemen we hier maar gewoon op.

Effectiviteit duaal hoger onderwijs onderzocht

Gepubliceerd op vrijdag, 05 augustus 2011
(Weblog Hobeon)

Zowel overheid als hoger onderwijs, in het bijzonder het hoger beroepsonderwijs, proberen sinds de jaren negentig van de vorige eeuw om via experimenten het duaal hoger onderwijs te stimuleren. Kenmerkend voor deze vorm van onderwijs is dat leren op de onderwijsinstelling én leren op de werkplek geïntegreerd worden, hetgeen moet leiden tot een effectieve leeromgeving voor de student.

Duaal onderwijs was destijds een innovatie waar opleidingen in het hoger onderwijs vervolgens zelf mee aan de slag zijn gegaan. Echter, een duidelijk beeld wat duaal onderwijs heeft opgeleverd voor het hoger onderwijs is tot dusver niet gepresenteerd. In deze leemte is nu tenminste voor een deel voorzien door een onderzoek naar de effecten van dualisering in het hbo. De Twentse onderwijskundige Marloes Reenalda beschrijft in proefschrift 'Effecten van dualisering in het hbo', waarop zij onlangs promoveerde aan de Universiteit Twente, haar bevindingen rond de effecten van duaal onderwijs in het hbo. Ger Broers, adviseur bij Hobeon en deskundige op het gebied van duaal hoger beroepsonderwijs, las het proefschrift met belangstelling. Voor u heeft hij de belangrijkste bevindingen in het onderzoek op een rijtje gezet.

Onderzoeksproject

Het proefschrift van Reenalda is onderdeel van het onderzoeksproject 'Effecten van duale leeromgevingen' binnen de Universiteit Twente (2004-2008) dat op zijn beurt weer was ingebed in een

onderzoeksprogramma naar het 'Leerpotentieel van de werkplek', onder leiding van de Twentse hoogleraar Onderwijskunde Nijhof. Reenalda beschrijft in haar onderzoek het door haar uitgevoerde survey en zeven case-studies. Hiervoor heeft zij derdejaars hbo-studenten benaderd, studierend aan 23 bekostigde hogescholen en afkomstig uit alle sectoren.

Onderzoeksvragen

Centraal in haar onderzoek stonden drie vragen: (1) de vormgeving van de duale leeromgeving, (2) de invloed van factoren van de leeromgeving op de competentieontwikkeling van de duale student en tenslotte (3) de bijdrage van de leeromgeving en competenties aan de overgang van opleiding naar werk.

De opzet van de studie was om een eerste poging te doen de duale leeromgeving in kaart te brengen. Vatten we de resultaten samen, voor een meer gedetailleerde en genuanceerde weergave hiervan verwijzen wij naar haar publicatie, dan ontstaat het volgende beeld.

Verschillen duale en niet-duale studenten

In het derde studiejaar verschillen de leeromgeving van de duale- en de niet-duale student, waarbij de eerstgenoemde meer op het werk leren. Zij werken vaker in reële werkomgevingen en binnen één afdeling. Zij zijn meer dan niet-duale studenten zelfstandig aan het werk en dragen daardoor meer verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces. Ook zetten werkgevers hen sneller in op de werkvloer.

Competentieontwikkeling

Wat betreft de tweede onderzoeksvraag uit de survey, de invloed van kenmerken van de leeromgeving op de ontwikkeling van competenties bij duale- en niet-duale studenten in het hbo, ontstaat het volgende beeld. Naast het effect van voorkennis (over hoe meer voorkennis de student beschikt die verband houdt met een competentie, des te sneller en gemakkelijker zal deze de competentie verwerven), is de invloed van de kenmerken van de leeromgeving op de ontwikkeling van competenties niet eenduidig. Ook is de opleidingsvorm, dual of niet-dual, in geringe mate van invloed op de competentieontwikkeling.

Eén nuance is hier van belang om te vermelden: of de student een duale- of niet-duale opleiding volgt, heeft alléén voor studenten binnen gezondheidszorgopleidingen een duidelijk effect. Duale studenten ontwikkelen zich hier beter op participatieve- en loopbaancompetenties dan niet-duale studenten. Reenalda c.s. wijzen erop dat studenten steeds meer tijd in de praktijk doorbrengen. Blijkbaar wordt aangenomen dat indien de student meer tijd doorbrengt op de werkplek, deze zich beter ontwikkelt.

De resultaten van het onderzoek tonen aan dat ondanks de verschillen tussen beide onderwijsvormen wat betreft tijdsbesteding en vorm, dit geen invloed heeft op de competentieontwikkeling. Zij concludeert 'voorzichtig' dat meer tijd in de praktijk niet betekent dat studenten betere resultaten bereiken. Interessant is in dit verband op te merken dat met name één persoonskenmerk, de mate van consciëntieusheid, de competentieontwikkeling van studenten positief beïnvloedt. Centrale begrippen hierbij zijn: gedrevenheid, prestatiedrang, organisatievermogen en een systematische en efficiënte manier van werken.

Daartegenover staat dat de mate van altruïsme een negatief effect heeft op de ontwikkeling van de student: het aanpassen aan anderen, zich in dienst stellen van anderen en de levenshouding laten bepalen door de belangen van anderen werkt niet mee aan een goede ontwikkeling, zo schrijft Reenalda.

Overgang opleiding-werk

Het hbo leidt studenten op tot beroepsbeoefenaars. De aansluiting tussen school en werk is daarbij essentieel. Dit sluit aan bij haar derde onderzoeksvraag: de bijdrage van door de student verworven competenties naar de overgang van opleiding naar werk. Op de eerste plaats stelt zij vast dat er naar verhouding meer duale studenten afstuderen en een betaalde baan vinden. Ook de duur van het zoeken naar een baan is bij afgestudeerde duale studenten korter. Beide groepen studenten

geven aan dat de aansluiting tussen de opleiding en de arbeidsmarkt 'redelijk goed' is. Zij benutten de ontwikkelde competenties. Wat betreft de cognitieve competenties lijken de duale studenten bij toepassing hiervan in de praktijk te kort te schieten.

Tot slot

Sluiten wij deze zeer korte samenvatting van het proefschrift van Reenalda af met een conclusie, voorafgegaan door een aantal voor de onderwijspraktijk interessante, misschien zelfs behartenswaardige uitspraken, mede op basis van de door haar uitgevoerde survey:

- De idee dat de school leerprocessen kan sturen en coördineren door opdrachten en competenties die op de werkplek moeten worden uitgevoerd, is een ideaal.
- Het grote probleem bij duale systemen is de coördinatie en afstemming tussen de opleiding en de werkplek. De beperkte samenwerking en afstemming tussen hogeschool en werkplek zorgt ervoor dat de duale student een grote verantwoordelijkheid heeft ten aanzien van de transfer van het geleerde in het onderwijs naar de praktijk. De ondersteuning is vooral reactief, op afstand en betreft vaak werkprocessen.
- Bij duale studenten ontbreekt het gevoel dat zowel de opleiding, het bedrijf als de student gemeenschappelijk de verantwoordelijkheid dragen voor het resultaat van de praktijkcomponent.
- Hoe ouder de student, des te beter is zijn/haar ontwikkeling in competenties. In dit verband wijst zij op eerder onderzoek waaruit blijkt dat mannen minder nauwkeurig zijn naarmate ze jonger zijn.
- Duale én niet-duale studenten hebben in de opleiding meer geleerd dan wat zij in hun eerste baan nodig zullen hebben.
- Om de gewenste integratie tussen opleiding en werkplek te kunnen realiseren, de dominantie van de werkplek te verkleinen en meer accent te leggen op inhoud, lijkt een herziening van het huidige duaal onderwijs noodzakelijk.

Hebben duale trajecten zin, zo vraagt Reenalda zich tenslotte af. Zij concludeert dat willen opleidingen effectief zijn in het opleiden van studenten, er meer evenwicht moet zijn tussen de verschillende bij duaal onderwijs betrokken partijen en zal het leer-werkproces in samenspraak zowel gestuurd als vormgegeven moeten worden. Afstemming tussen opleiding en praktijk zijn cruciaal waarbij de opleiding leidend is.

Vanuit de optiek van de student is er behoefte aan verschillende opleidingsvarianten; in het kader van een leven lang leren is het aanbod van zowel duale als niet-duale opleidingen relevant. Als het verschil tussen duaal en niet-duaal verval, is er een grote kans dat een belangrijke groep studenten geen vervolgstudie meer kiest.

---

3 De bepaling van studielast in het hoger onderwijs

(Researchnet - September 2013)

In het kader van een onderzoek naar 'studielast in het hoger onderwijs' werd in 2013 een rapport uitgebracht, opgesteld door Researchnet. Het gaat over allerlei vormen, op basis van een duidelijk ook kwalitatieve zoektocht naar wat nu eigenlijk 'de gemiddelde student is die 28 uren studeert per studiepunt'. Uit dit rapport een aantal stukjes die te maken hebben met duaal hbo.

Duaal onderwijs (1)

Voor werkenden wordt, zo zagen we in de vorige paragraaf, het leren op de werkplek soms gekapitaliseerd met studiepunten. Werkplekleren speelt bij duale opleidingen een belangrijke rol bij het invullen van de studielast. Bij een duale bekostigde opleiding in de sector economie wordt 29 tot 34 procent van de studiebelastingsuren per jaar toegekend aan het werken bij een bedrijf. De student moet hiervoor ten minste 24 uur per week werkzaamheden in de beroepspraktijk verrichten waarvan ten minste tien klokuren per week worden besteed aan werkplekleren. Deze werkzaam-

heden moeten onder begeleiding van de opleiding plaatsvinden. Daarnaast worden er eisen gesteld aan de werkplek. Men citeert hier de wettelijk vastgestelde eisen uit artikel 7.7 van de WHW ('De beroepsuitoefening van een duale opleiding vindt plaats op basis van een overeenkomst, namens de instelling gesloten door de opleiding, de student en het bedrijf of de organisatie waar het beroep in de praktijk wordt uitgeoefend').

De overeenkomst omvat tenminste bepalingen over: de duur van de overeenkomst en de tijdsduur van de periode of perioden van de beroepsuitoefening, de begeleiding van de student, het deel van de kwaliteiten op het gebied van kennis, inzicht en vaardigheden die een student bij beëindiging van de opleiding moet hebben verworven en die tijdens de beroepsuitoefening dienen te worden gerealiseerd, alsmede de beoordeling daarvan, en de gevallen waarin en de wijze waarop de overeenkomst voortijdig kan worden ontbonden').

Deze opleiding vraagt ook aan potentiële studenten van de duale opleiding met relevante werkervaring die in aanmerking willen komen voor vrijstelling om een portfolio samen te stellen. Hierin moet een competentiebeoordeling van de eerst leidinggevende en van de kandidaat zelf worden opgenomen. Op basis van dit portfolio wordt een criteriumgericht interview afgenomen volgens een vast format (formulier criteriumgericht interview) en daarnaast wordt dit gesprek uitgebreid met reguliere intakevragen volgens een intakeformulier.

Bij een andere opleiding aan dezelfde instelling geldt eveneens dat werkzaamheden onder begeleiding van de opleiding plaatsvinden. Ook voor deze opleiding gelden voorwaarden aan de werkplek. De tijdsduur van de perioden in de beroepspraktijk moet in totaal 84 weken bedragen, de studielast van de perioden in de beroepspraktijk moet in totaal 72 studiepunten bedragen, elke periode moet zodanig ingericht zijn dat de student in staat gesteld wordt de vooraf afgesproken competenties te ontwikkelen en de onderwijseenheden die in de beroepspraktijk worden uitgevoerd moeten worden afgesloten met een tentamen.

Ten aanzien van duale studenten zijn er weinig contactpersonen die een duidelijk verschil hebben aangegeven ten opzichte van voltijdstudenten. Men ziet geen opvallende verschillen in studiegedrag, behoudens dat een enkeling aangeeft dat duale studenten gemakkelijk leren in de praktijk en dat er soms sprake is van een praktische voorsprong of een theoretische achterstand.

Duaal onderwijs (2)

Kenmerkend voor duaal onderwijs is de combinatie van leren op de instelling en leren op de werkplek om door dit concreet samenbrengen van theorie en praktijk een effectieve leeromgeving voor studenten te creëren.

In haar proefschrift 'Effecten van Dualisering in het HBO' bekijkt Reenalda de effecten van duaal onderwijs op onder meer de vormgeving van leeromgevingen en de competentieontwikkeling van studenten. Wat de vormgeving van de leeromgevingen betreft, vindt Reenalda in het derde studiejaar verschillen tussen duale en niet-duale studenten: duale studenten werken vaker vast op één afdeling en krijgen daar meer verantwoordelijkheid van de werkgever en nemen zelf meer verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces.

Het effect op competentieontwikkeling is echter beperkt: er is alleen effect van de 'voorkennis': hoe meer voorkennis de student heeft die verband houdt met een competentie, des te sneller en gemakkelijker zal deze de competentie verwerven. In studiesucces en kansen op de arbeidsmarkt hebben duale studenten wel een streepje voor op niet-duale studenten: naar verhouding studeren meer duale dan niet-duale studenten af, zij vinden sneller een baan en ontvangen een hoger salaris.

Over het onderzoek 'Goed Verkort':

Wat betreft de transparantie constateert de inspectie dat bij de meerderheid van de onderzochte hbo-opleidingen onvoldoende informatie beschikbaar is over de studielastnormen en over de werkelijke studiebelasting. Bij deeltijdopleidingen is er de in de wet (WHW artikel 7.27) vastgelegde

mogelijkheid om de werkplek een rol te geven in de opleiding, maar de WHW bevat daarbij als voorwaarde dat dit in de onderwijs- en examenregeling is uitgewerkt. Bij de onderzochte opleidingen is dit vaak niet het geval. Wat betreft de evaluatie constateert de inspectie dat adequate evaluatiegegevens over de gerealiseerde studielast bij bijna alle voor het onderzoek doorgelichte opleidingen ontbreken.

(...)

Met andere woorden: de gemiddelde student dient als uitgangspunt bij de vaststelling van de studielast. De WHW biedt daarbij wel ruimte voor maatwerk aan diverse doelgroepen (voltijd, deeltijd, duaal): artikel 7.27 van de WHW voorziet bijvoorbeeld expliciet in de mogelijkheid voor deeltijdopleidingen om praktijkervaring op de werkplek een rol te geven in de opleiding, mits dit is uitgewerkt in de onderwijs- en examenregeling. De exacte uitwerking van de studielast legt de WHW bij de instellingen. Daarbij worden eisen gesteld aan de verantwoording daarvan op twee punten:

- transparantie: welke normering van de studielast ook wordt gekozen, deze moet helder uitlegbaar en eenduidig toepasbaar zijn.
- evalueerbaar/toetsbaar: een normering van de studielast moet te evalueren zijn.

De NVAO heeft eerder problemen gesignaleerd die in lijn zijn met de bevindingen van de inspectie. De NVAO heeft die in 2009 gemeld bij de minister van OCW; dit heeft geleid tot aangescherpte regels die de NVAO vanaf 2009 betreft bij de beoordeling van accreditatieaanvragen. De NVAO stelt in reactie op het recente rapport van de inspectie, dat nog steeds niet alle opleidingen zich aan deze regels houden.